

КРИМІНАЛЬНЕ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС І КРИМІНАЛІСТИКА

УДК 343.83:316.624+343.35

DOI <https://doi.org/10.32782/2409-4544/2021-2/19>

МОТИВАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ

Зарадук Зоряна Валентинівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу
Волинського національного університету імені Лесі Українки
ORCID ID: 0000-0002-3364-9565

У статті досліджено підходи та поняття механізму індивідуальної злочинної поведінки, а також визначено його склад. Розглянуто питання мотиву та мотиваційної сфери правопорушників Державної кримінально-виконавчої служби України. Визначено класифікацію мотивів індивідуальної злочинної поведінки працівників установ виконання покарань. Зокрема, до загально-кримінальних мотивів автор відносить: мотиви самоствердження, які ґрунтуються на особистісних потребах у самоактуалізації й повазі; захисні мотиви, які є універсальними для значного сегменту людської активності, в тому числі і злочинної; мотиви заміщення, які в науці зазвичай пов'язуються із зсувом об'єкту впливу, перенесенням дії з недоступного об'єкту на доступний; та насильницько-патологічні (садистські), які зустрічаються вкрай рідко та мають місце в окремих випадках перевищення влади. До службових мотивів автор включає так звані «ідейні», які полягають у вчиненні злочину персоналом УВП заради деякої «благої мети»; кар'єрного зростання, які є різновидами мотивів самоствердження, формування та реалізація яких пов'язується зі сферою службової діяльності; та нігілістичні, з яких службові особи вчиняють здебільшого службове підроблення або допускають службову недбалість. І нарешті до змішаних мотивів автор відносить мотиви адаптації, які мають в своїй основі потребу у забезпеченні безпеки, часто поєднану з користю або ж нігілізмом; мотиви домінування, в яких відбувається поєднання агресивно-насильницьких спонукань та прагнення до самоствердження, самоактуалізації; та конформістські, в підґрунті яких знаходиться потреба у забезпеченні соціальної безпеки та приналежності.

Також зазначено відносні типи мотивації злочинів у сфері службової діяльності персоналу кримінально-виконавчої служби. Автор дійшла висновку, що об'єктом запобіжного впливу на індивідуальному рівні мають бути як мотиви, так і мотивація, мотиваційні стани особистості, та метою індивідуальних запобіжних заходів має бути переривання мотивації злочинної поведінки, попередження її появи через специфічні методики особистісної діагностики, відомчого контролю й сприяння в усуненні зовнішніх предметів-стимулів кримінальної активності.

Ключові слова: злочинна поведінка, кримінально-виконавча служба, мотив, злочинець, персонал установ виконання покарань.

Zaradiuk Zoriana. Motivation of individual criminal behavior of criminal and enforcement service employees

The article examines the approaches and concepts of the mechanism of individual criminal behavior, as well as determines its composition. The issue of motive and motivational sphere of offenders of the State Penitentiary Service of Ukraine is considered. The classification of motives of individual criminal behavior of employees of penitentiary institutions is determined. In particular, the author refers to the general criminal motives of self-affirmation motives, which are based on personal needs for self-actualization and respect; protective motives that are universal for a significant segment of human activity, including criminal; substitution motives, which in science are usually associated with the shift of the object

of influence, the transfer of action from an inaccessible object to an accessible one; and violent-pathological (sadistic), which are extremely rare and occur in some cases of abuse of power. To the official motives the author includes the so-called "ideological", which consist in the commission of a crime by the staff of the penitentiary for some "good cause"; career growth, which are different types of motives for self-affirmation, the formation and implementation of which is associated with the field of service; and nihilistic, of which officials commit mostly official forgery or official negligence. Finally, the author attributes to mixed motives the motives of adaptation, which are based on the need for security, often combined with benefit or nihilism; motives of domination, in which there is a combination of aggressive and violent motives and the desire for self-affirmation, self-actualization; and conformist, which are based on the need to ensure social security and belonging.

Also the relative types of motivation of crimes in the sphere of service activity of the personnel of penitentiary service are specified. The author came to the conclusion that the object of preventive influence at the individual level should be both motives and motivation, motivational states of personality and the purpose of individual preventive measures should be to interrupt the motivation of criminal behavior, prevent its occurrence through specific methods of personal diagnosis, departmental control and assistance. in the elimination of external objects-incentives for criminal activity.

Key words: *criminal behavior, penitentiary service, motive, criminal, staff of penitentiary institutions.*

У кримінологічній науці фігурує три фундаментальні підходи до розуміння природи механізму індивідуальної злочинної поведінки. Прибічники першого підходу (А.Б. Сахаров, Б.С. Волков та інші), який можна визначити як мотиваційний, обґрунтовують домінують особистісного в генезі кримінальної активності. Другий підхід – поведінковий, або біхевіористський (Х. Хекхаузен, Я. М. Брайнін, Л. Берковіц та ін.), передбачає перевагою зовнішні стимули та ситуацію. І, нарешті, третій підхід є найбільш обґрунтованим та конкретним, оскільки формує інтегративне розуміння процесу розгортання злочинної поведінки, в якому поєднані особистісні властивості з ситуаційними факторами. Представниками цього підходу є такі науковці, як О.М. Литвинов, А.К. Щербакова, В.В. Голіна, О.М. Джужа та інші. Так, О.М. Литвинов та А.К. Щербакова під механізмом індивідуальної злочинної поведінки розуміють ідеальну модель активної взаємодії особистості і зовнішнього середовища, що реалізуються у вчиненні конкретного злочину [1, с. 14]. Підтримуючи вказану точку зору, необхідно зазначити, що механізм індивідуальної злочинної поведінки – це аналітичний конструкт, елементи якого формують динамічну систему психофізичної активності людини у взаємодії із зовнішнім середовищем до, під час, після

вчинення злочину та у зв'язку із його вчиненням.

До складників механізму індивідуальної злочинної поведінки прийнято відносити: а) структурні компоненти: особистість злочинця, обставини зовнішнього середовища, криміногенну ситуацію; б) функціональні (динамічні) компоненти – етапи: актуалізація потреби і формування мотиву, прийняття рішення про вчинення злочину, його планування, реалізація, посткримінальна поведінка [2, с. 138].

Що ж стосується мотиву, то він визначається чинником детермінації поведінки, що не має самостійної психічної природи, а формує об'єднаний комплекс психічних процесів, явищ і станів, який і забезпечує детермінуючий діяльність людини вплив. Як зауважив К.К. Платонов, мотивом стають потреби, що набули функцію збудження поведінки [3, с. 152]. Потреба ж являє собою стан об'єктивної необхідності людини в чомусь, що знаходиться поза нею [4, с. 44]. Подібну точку зору обґрунтовує Ю.В. Орлов, який вказує, що категорія мотиву є неонтологічною, адже не відповідає реально існуючим нервово-психологічним процесам, консолідує в особливій конфігурації функціонально-автономні стани, процеси психіки. Водночас визнається доцільність в оперуванні означеною категорією, відводячи їй синтетичну функцію: об'єднуючи потребнісно-динамічну

сферу, волю, вольову діяльність та цілепокладання, мотив визначає загальну спрямованість поведінки на основі специфічного емоційного цілеспрямованого стану, зумовленого дією волі. Мотив, таким чином, розглядається вченими радше як функція психіки – її здатність до врівноваження динамічно нерівноважних станів незадоволених (актуалізованих) потреб через активізацію вольової, предметної діяльності [5, с. 116–117].

Вказана точка зору щодо мотиву заслуговує на увагу, проте неможливо врахувати всі аспекти людської особистості, роль інстинктів, рефлексів. Тому, беручи до уваги аналіз мотивації індивідуальної злочинної поведінки працівників кримінально-виконавчої служби, необхідно розуміти специфіку службової діяльності у цій системі як комплексного фактору зовнішнього середовища в контексті механізму індивідуальної злочинної поведінки та знати особливі риси особистості злочинця.

Досить цікавим є дослідження В.М. Дюміна, який провів опитування персоналу російських установ виконання покарань та зробив висновок, що мотиваційна сфера правопорушників відрізнялася від мотиваційної сфери законотримувачів працівників певними зрушеннями: від культурних і духовних потреб до вітальних і матеріальних; від належної поведінки до споживацтва; від стійкого до ситуативного; від перспективних устремлінь до нагальних [6, с. 18].

Л.В. Кондратюк та В.С. Овчинський запропонували та обґрунтували тричленну диференціацію злочинів, в основі якої знаходяться агресія, експансія та обман [7]. На цій підставі виділяються і відповідні мотиви, пов'язані з агресією, експансією та обманом [8, с. 117–126]. Але досить проблематичним видається використання не до кінця розробленої концепції «внутрішніх підстав злочинної поведінки» як дослідницької платформи. Зокрема, у працях Л.В. Кондратюка та В.С. Овчинського спостерігається відсутність концептуальної єдності термінології та розуміння відповідних явищ і процесів психічної та транссоціальної природи [7].

Ще один підхід базується на прагненні віднайти специфічні мотиви злочинів

у сфері службової діяльності, які притаманні Державній кримінально-виконавчій службі (далі – ДКВС), зокрема: кар'єристські; відомчо-корпоративні; статусно-виконавські, що об'єднують в собі недбале відношення до службових обов'язків, а також зумовлені відносинами «керівник – підлеглий»; службово-корисливі, що спонукають до корупційних правопорушень; ідейні, що зумовлюють вчинення правопорушення задля забезпечення реалізації інтересів служби; в основі яких знаходиться відносина «колектив – працівник» (Ю.А. Мерзлов) [9, с. 15]. Схожі точки зору можна побачити у роботах інших авторів, в яких додатково йдеться про так звані морально-деформовані, ситуативні, «проблеми сімейно-побутового характеру», «бажання накопичити гроші» та подібні їм мотиви [10, с. 192–196].

На думку Ю.М. Антоняна, можна виділити дві групи мотивів: «службістські» та загальнокримінальні [11, с. 175]. Перша група формується як результат невірною розуміння службових інтересів, варіативність яких тягне за собою й неоднорідність мотивів правопорушень. Так, одна частина йде на порушення законності заради «відновлення справедливості», керуючись при цьому принципом «ціль виправдовує засоби». Інша частина персоналу зорієнтована на просування по службі, отримання заохочень, що прямо залежать від показників, стану оперативної обстановки тощо. При цьому друга група мотивів є притаманною для діяльності так званих «перевертнів у погонах», тобто працівників правоохоронних органів, які вчиняють злочини виключно із егоцентричних спонукань, особистої вигоди.

Враховуючи вказане, можна визначити таку класифікацію мотивів індивідуальної злочинної поведінки працівників ДКВС:

1) Загально-кримінальні. Виражаються у прагненні отримати переваги майнового характеру. Вчиняють переважно корупційні злочини.

Мотиви самоствердження ґрунтуються на особистісних потребах у самоактуалізації й повазі (за аналітичною схемою А. Маслоу) [12]. Залежно від конкретних особистісних рис персоналу ДКВС, комплексу його службових повноважень, інших мікросоціальних умов та криміногенної

ситуації зазначені мотиви здатні продукувати різні за своїми проявами види злочинної поведінки – від агресивно-насильницької до корупційної.

Захисні мотиви є універсальними для значного сегменту людської активності, в тому числі і злочинної. Базою захисних мотивів виступає необхідність захисту свого біологічного та/або соціального буття, його підтвердження, набуття впевненості та зниження, таким чином, неспокою й тривожності [13, с. 93]. Не є винятком в цьому аспекті й персонал ДКВС. У структурі зазначених факторів із числа тих, що відтворені у службовій діяльності персоналу УВП, заслуговують на увагу такі: а) конфлікти із колегами по службі, керівництвом; б) погрози з боку засуджених, їх втручання у службову діяльність персоналу УВП; в) загроза (імовірність) звільнення у зв'язку зі змінами у штатному розкладі, скороченням штатів тощо; г) загрози викриття попередньо вчиненого персоналом УВП злочину або злочинної діяльності.

Мотиви заміщення, які в науці зазвичай пов'язуються із зсувом об'єкту впливу, перенесенням дії з недоступного об'єкту на доступний, з трансформацією первинної недосяжної мети в іншу, досягнення якої здатне задовольнити відповідну потребу [14, с. 67]. Приводом для злочинних дій зазвичай агресивно-насильницьких, стають незначні приводи з боку потерпілої особи. Як правило мотивування подібних злочинів зводиться до особистої неприязні, яка раптово виникла.

Насильницько-патологічні (садистські) мотиви зустрічаються вкрай рідко та мають місце в окремих випадках перевищення влади, поєднаних з насильством, зловживанням службовим становищем щодо накладання дисциплінарних стягнень.

2) Службові мотиви. Включають в себе так звані «ідейні», кар'єрного зростання та нігілістичні.

Щодо «ідейних» мотивів, то вони полягають у вчиненні злочину персоналом УВП заради деякої «благої мети», що формується у сфері кримінально-виконавчих відносин; службових (субординаційних) відносин серед персоналу; оперативного управління, розпорядження майном відповідного органу чи ДКВС. У цьому разі зло-

чинець має викривлене, хибне розуміння інтересів служби у відповідній її функціональній частині. Особа щиросердно прагне до якомога ефективнішого здійснення своїх службових обов'язків щодо: а) забезпечення виконання покарання, що проявляється зазвичай у неправомірних діях по відношенню до засуджених; б) управлінню персоналом у відповідній установі, завдяки чому має забезпечуватись ефективність служби. Потерпілими в цьому разі є підлеглі по службі, поведінка (службова діяльність) яких не відповідає особистим уявленням керівника (начальника) про її еталон; в) оперативного управління майном ДКВС України; г) запобігання, припинення, розкриття злочинів, які вчиняються (готуються) на території УВП.

Мотиви кар'єрного зростання є одним зрізновидів мотивів самоствердження, формування та реалізація якого пов'язується зі сферою службової діяльності. Просування про службі в цьому випадку є чинником схвального відношення особи до самої себе. Це – одна з базових умов нормальної життєдіяльності та, власне, соціалізації особистості у функціональних структурах виробничих відносин.

Нігілістичні мотиви в кримінологічній літературі також відомі як легковажно-безвідповідальні [13]. З цих мотивів службові особи вчиняють зазвичай службове підроблення або допускають службову недбалість. Ці ж злочини є властивими і для персоналу ДКВС України, які, таким чином, або імітують належне виконання вказаних обов'язків, або задовольняються легковажним розрахунком на відвернення суспільно-небезпечних наслідків відповідної бездіяльності з їх боку [12]. У цьому разі звертає на себе увагу думка Ю.А. Мерзлова, який відносить випадки службового підроблення задля створення благополучної статистичної картини результатів професійної діяльності до так званих відомчо-корпоративних мотивів [9, с. 15]. В основі таких діянь може бути два різних за природою мотиви: а) нігілістичний, як зневага до інтересів служби, за якої подібне викривлення інформації про показники діяльності виступає радше способом маскування негативного стану справ, а інколи – й відвертого саботажу; б) кар'єризму, за якого подання неправдивої звітної інформації

є своєрідним засобом створення видимості успішної професійної діяльності, в тому числі й задля подальшого просування по службі, отримання схвального відгуку вищого керівництва, громадськості тощо.

3) Змішані мотиви виражаються у мотивах адаптації, домінування та конформістські мотиви.

Мотиви адаптації мають у своїй основі потребу в забезпеченні безпеки, часто поєднану з користю або ж нігілізмом. Такі мотиви, наприклад, мають місце у разі вчинення персоналом ДКВС злочину в умовах шантажу з боку засуджених. Змістом останнього є вимога вчиняти певні неправомірні дії на їх користь, що поєднані з:

- а) погрозами викриття попередньої злочинної діяльності персоналу;
- б) наданням (обіцянкою надання) неправомірної вигоди за вчинення або невчинення відповідних дій з використанням службового становища.

Мотиви домінування, в яких відбувається поєднання агресивно-насильницьких спонукань та прагнення до самоствердження, самоактуалізації. Досить часто в основі мотивування відбувається фіксація соціально-корисних цілей. У таких випадках персонал приймає рішення про вчинення злочину за наявності попередньо сформованої, неконкретизованої готовності до кримінальної активності.

Конформістські мотиви, в підґрунті яких знаходиться потреба у забезпеченні соціальної безпеки та приналежності, зокрема групової інклюзивності в колі співробітників конкретної установи. Також може мати місце страх бути звільненим, що викликається потребою у безпеці. Іноді поєднується з почуттям особистої відданості начальникові, за вказівкою (дорученням) якого й вчинюється злочин або їх серія.

Зазначений перелік мотивів злочинної поведінки персоналу ДКВС України не є вичерпним. Вказаний поділ мотивів злочинної поведінки персоналу ДКВС має сприйматися як спроба удосконалення, уточнення наявних наукових поглядів на генезу кримінальної активності, що відштовхується саме від особливостей вказаної сфери.

Вартим уваги є визначення мотивації, запропоноване А.П. Закалюком, а саме:

мотивація – це процес формування, розвитку та становлення особистої психологічної готовності та мотивів діяльності певної спрямованості та соціальної значущості» [15, с. 291]. Справді, навіть у межах умовно-єдиного, цілісного механізму злочинної поведінки мотиваційні стани передбачають динамізм, рухливість мотивів; одні з них у визначенні проміжку часу, в конкретній обстановці стають домінуючими, інші – вторинними.

Враховуючи викладене, можна визначити такі відносні типи мотивації злочинів у сфері службової діяльності персоналу ДКВС:

– За інтенсивністю формування:

- а) раптово сформована мотивація злочинної поведінки, ключову роль у якій відіграє криміногенна ситуація. Така мотивація притаманна для прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди в тих випадках, коли ініціатором корупційної угоди виступає її друга сторона, а не сам персонал ДКВС, або ініціатором виступає персонал ДКВС, але умисел формується раптово, під впливом поведінки потенційного чи реального надавача неправомірної вигоди;

- б) поступово сформована мотивація, генеза якої обтяжена умовно-тривалими станами тривожності і комплексами зовнішніх факторів, дія яких спонукає до ініціації злочину персоналом ДКВС. Така мотивація не виникає під дією ситуативних, швидкоплинних чинників, вирізняється пролонгованим характером дії, ретельною підготовкою, плануванням заходів безпеки, посткримінальної поведінки.

– За суб'єктивною типовістю підстав формування:

- а) первинна мотивація (мотивація неординарної злочинної поведінки), за якої формування мотиву в певній ситуації відбувається вперше: чи-то у зв'язку з новизною ситуації для особи, чи-то у зв'язку із виникненням нових рис її особистості (вчинення персоналом ДКВС злочину вперше);

- б) циклічна мотивація (мотивація ординарної злочинної поведінки) формується внаслідок багаторазового виникнення відповідного мотиву, потенційна реалізація якого суперечила б інтересам служби, або безпосереднього вчинення злочину у конкретних типових ситуаціях

з визначеним типовим набором стимулів, подразників.

Мотивована поведінка може слугувати також свого роду каналом, через який можуть проявлятися й інші наміри [12, с. 49]. Як слушно з цього приводу акцентував сам же А.П. Закалюк, криміногенна мотивація відповідає і є ознакою особистості суспільно-небезпечного типу [15, с. 292]. У цьому разі особа з числа персоналу ДКВС починає оцінювати себе як таку, що є неперевершеним професіоналом, поблажливо і зневажливо ставитися до думок, що не збігаються з його власною позицією. За таких умов, деформовані риси та якості особистості функціонують у переважно автономному режимі, вони не просто чекають сприятливих для актуалізації умов, а шукають та спеціально створюють ситуації для власного прояву [16, с. 110–111].

Згідно з думкою І.М. Даньшина, індивід, який став на шлях злочинного промислу,

відмовляється від усталених позитивних соціальних норм поведінки та набуває нових, властивих певній асоціальній групі [17, с. 24]. Але при цьому дисфункційна (щодо дисфункції соціальних інститутів і господарсько-управлінських ланок) та корупційна поведінка не створюють психологічної й соціальної відчуженості від суспільства тією мірою, яка характерна для злочинців-професіоналів [18, с. 28].

Отже, узагальнюючи отримані результати, варто зазначити, що об'єктом запобіжного впливу на індивідуальному рівні мають бути як мотиви, так і мотивація, мотиваційні стани особистості (особи з числа персоналу ДКВС). Стратегічною метою індивідуальних запобіжних заходів має бути переривання мотивації злочинної поведінки, попередження її появи через специфічні методики особистісної діагностики, відомчого контролю й сприяння в усуненні зовнішніх предметів-стимулів кримінальної активності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Механізм індивідуальної злочинної поведінки особи, яка вчиняє бандитизм: характеристика та протидія : монографія / А.К. Щербакова, О.М. Литвинов. Харків : Панов, 2015. 236 с.
2. Щербаков В.А. Механизм индивидуального преступного поведения лиц, совершающих насильственные преступления против личности : дисс... кандидата юрид. наук : 12.00.08. / Щербаков Вячеслав Александрович. Москва: 2003. 155 с.
3. Исправительно-трудовая психология : учебник / под ред. К.К. Платонова, А.Д. Глаточкина, К.Е. Игошева. Рязань : РВШ МВД СССР, 1985. – 359 с.
4. Аванесов Г.А. 10 глав о мотивации и мотивах. Через призму науки криминологии : монография. Москва : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2012. 303 с.
5. Орлов Ю.В. Мотив як ознака суб'єктивної сторони складу злочину: сутність та питання доцільності законодавчого закріплення. *Право і безпека*. 2011. № 4. С. 116–120.
6. Демин В.М. Профилактика правонарушений сотрудников уголовно-исполнительной системы : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. / Демин Василий Михайлович. Москва, 2007. 25 с.
7. Кондратюк Л.В., Овчинский В.С. Ещё раз о криминологическом понятии преступления и преступности. *Журнал российского права*. 2004. № 9. URL: <http://www.lawmix.ru/cont/2463> Название с экрана.
8. Ігнатов О.М. Насильницькі злочини, що вчиняються працівниками органів внутрішніх справ України: криминологічна характеристика, детермінація та попередження : монографія. Харків : ТОВ «Формат Плюс», 2008. 296 с.
9. Мерзлов Ю.А. Криминологическая характеристика и предупреждение преступлений, совершаемых сотрудниками службы криминальной милиции : автореф. дис. на присуждение наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. «уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». Омск : 1998. 18 с.
10. Новаков О.С. Класифікація мотивів злочинної поведінки працівників міліції у сфері службової діяльності. *Право і безпека*. 2002. № 4, т. 1. С. 192–196.
11. Антонян Ю.М., Эминов В.Е. Личность преступника. Криминологическое исследование. Москва : Норма Инфра-М, 2010. 368 с.

12. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-е изд. Санкт-Петербург : Питер, 2006. 352 с.
13. Психология преступника и расследование пре ступлений : учебник / Ю.М. Антонян, М.И. Еникеев, В.Е. Эминов. Москва : Юристъ, 1996. 336 с.
14. Лунеев В.В. Мотивация преступного поведения. Москва : Наука, 1991. 383 с.
15. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : [У 3 кн.]. Кн. 1 Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2007. 424 с.
16. Сахнік О.В. Професійно-психологічна підготовка персоналу Державної пенітенціарної служби України як засіб забезпечення його особистої безпеки та надійності. *Юридична психологія та педагогіка*. 2014. № 1. С. 106–114.
17. Даньшин І.М. Усталені форми злочинності : (кримінологічний нарис). Харків : Акта, 2002. 110 с.
18. Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України : навч. посіб. / І.Г. Богатирьов, О.Г. Колб, В.О. Лисенко; за заг. ред. д.ю.н., проф. О. Г. Колба. Київ : Дакор, 2014. 196 с.

REFERENCES:

1. Shcherbakova, A.K., Litvinov O.M. (2015). *Mehanizm individualnoi zlochinnoyi povedinki osobi, yaka vchinyae banditizm: harakteristika ta protidiya [Mechanism of individual criminal behaviour of person, that accomplishes gangsterism: description and counteraction]*. Kharkiv : Panov [in Ukrainian].
2. Scherbakov V. A. (2003). *Mehanizm individualnogo prestupnogo povedeniya lits, sovershayuschih nasilstvennyie prestupleniya protiv lichnosti [The mechanism of individual criminal behavior of persons committing violent crimes against the person]*. *Candidate's thesis*. Moscow [in Ukrainian].
3. Platonova, K.K., Glatochkina, A.D., Igosheva, K.E. (Eds.). (1985). *Ispravitelno-trudovaya psihologiya [Corrective labor psychology]*. Ryazan : [in Ukrainian].
4. Avanesov G.A. (2012). *10 glav o motivatsii i motivah. Cherez prizmu nauki kriminologii [10 chapters on motivation and motives. Through the prism of the science of criminology]*. Moscow: Zakon i pravo [in Ukrainian].
5. Orlov, Yu.V. (2011). *Motiv yak oznaka sub'ektivnoyi storoni skladu zlochinu: sutnist ta pitannya dotsilnosti zakonodavchogo zakriplennya [Motiv as a sign of the subjective side of the crime: the essence and issues of expediency of legislative consolidation]* *Pravo i bezpeka – Law and Security* [in Ukrainian].
6. Demin V. M. (2007) *Profilaktika pravonarusheniy sotrudnikov ugolovno-ispolnitelnoy sistemy [Prevention of offenses by employees of the penal system]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Moscow [in Ukrainian].
7. Kondratyuk, L.V., & Ovchinskiy, V.S. (2004). *Yeshcho raz o kriminologicheskom ponyatii prestupleniya i prestupnosti [Once again about the criminological concept of crime and crime]*. *Zhurnal rossiyskogo prava – Journal of Russian law*, 9. Retrived from <http://www.lawmix.ru/comm/2463> [in Ukrainian].
8. Ihnatov O. M. (2008). *Nasylnyts'ki zlochyny, shcho vchynyayut'sya pratsivnykamy orhaniv vnutrishnikh sprav Ukrayiny : kryminolohichna kharakterystyka, determinatsiya ta poperedzhennya [Violent crimes committed by employees of internal affairs bodies of Ukraine: criminological characteristics, determination and prevention]*. Kharkiv: TOV «Format Plyus» [in Ukrainian].
9. Merzlov Yu.A. (1998) *Kriminologicheskaya kharakteristika i preduprezhdeniye prestupleniy, sovershayemykh sotrudnikami sluzhby kriminal'noy militsii [Criminological characteristics and prevention of crimes committed by employees of the criminal police service]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Omsk [in Ukrainian].
10. Novakov O. S. (2002) *Klasyfikatsiya motyviv zlochynnoyi povedinky pratsivnykiv militsiyi u sferi sluzhbovoyi diyal'nosti. [Classification of motives of criminal behavior of police officers in the sphere of official activity]* *Pravo i bezpeka - Law and security*, 4, 192–196 [in Ukrainian].

11. Antonyan Yu. M. (2010) *Lichnost' prestupnika. Kriminologo-psikhologicheskoye issledovaniye* [*Personality of the criminal. Criminological and psychological research*] Moscow : Norma: Infra-M [in Ukrainian].
12. Maslou A. (2006) *Motivatsiya i lichnost' [Motivation and personality]* (3rd ed.). Saint Petersburg : Piter [in Ukrainian].
13. Antonyan Yu.M. Enikeev M.E., Eminov V.E. (1996). *Psikhologiya prestupnika i rassledovaniye prestupleniy* [*Psychology of a criminal and investigation of crimes*]. Moscow : Yurist [in Ukrainian].
14. Luneyev V.V. (1991) *Motivatsiya prestupnogo povedeniya* [*Motivation of criminal behavior*]. Moscow : Nauka [in Ukrainian].
15. Zakalyuk A. P. (2007) *Kurs suchasnoyi ukrayins'koyi kryminolohiyi: teoriya i praktyka* [*Course of modern Ukrainian criminology: theory and practice*]. (Vols. 1–3). Kyiv : "In Yure" [in Ukrainian].
16. Sakhnik O. V. (2014) Profesiyno-psykholohichna pidhotovka personalu Derzhavnoyi penitentsiarnoyi sluzhby Ukrayiny yak zasib zabezpechennya yoho osobystoyi bezpeky ta nadiynosti [*Professional and psychological training of the staff of the State Penitentiary Service of Ukraine as a means of ensuring his personal safety and reliability*] *Yurydychna psykholohiya ta pedahohika – Legal Psychology and Pedagogy*, 1, 106–114 [in Ukrainian].
17. Dan'shyn I. M. (2002) *Ustaleni formy zlochynnosti : (kryminolohichnyy narys)* [*Established forms of crime: (criminological essay)*]. Kharkiv : Akta [in Ukrainian].
18. Bohatyr'ov I.H., Kolb O.H., Lysenko V.O. (2014) *Kryminolohichni zasady zapobihannya zlochynam koruptsiynoyi spryamovanosti u penitentsiarniy systemi Ukrayiny* [*Criminological principles of prevention of corruption-oriented crimes in the penitentiary system of Ukraine*]. O.H. Kolb(Ed.). Kyiv : Dakor [in Ukrainian].